

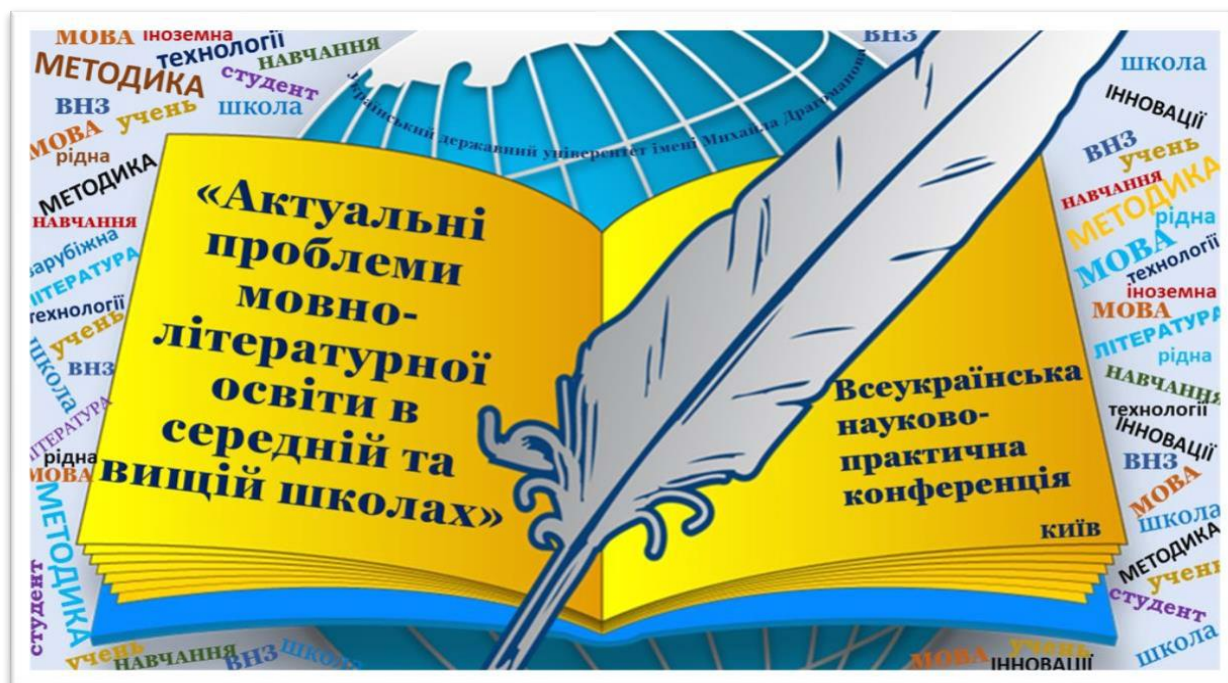
Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет іноземної філології
Кафедра методики викладання світової літератури
Кафедра методики викладання іноземних мов
Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Матеріали

IV Всеукраїнської науково-практичної
конференції

«Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах»

27 квітня

Київ – 2023

УДК 37.091.31:81/82(082)

А43

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету іноземної філології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)

Редакційна колегія: Н. Є. Леміш, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.); О. О. Ісаєва, д-р пед. наук, проф., В. В. Ніколаєнко, канд. пед. наук, доц. (заст. гол. ред.); А. Ю. Вітченко, канд. пед. наук, доц., А. О. Мельник, канд. пед. наук, доц. (відп.ред.).

А43   **Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах:** матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 р.) / Укладачі: А. Ю. Вітченко, А. О. Мельник. – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 160 с.

Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools: papers of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference (April 27, 2023) / Compilers: A. Yu. Vitchenko, A. O. Melnyk. – Kyiv : Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine Publishing House, 2023. – 160 p.

Збірник містить тези доповідей учасників IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах», що висвітлюють сучасні проблеми методики викладання зарубіжної літератури та іноземних мов у закладах вищої й середньої освіти та пропонують шляхи їх вирішення.

Для вчителів закладів загальної середньої освіти, викладачів закладів вищої освіти, студентів педагогічних і філологічних факультетів, науковців.

The collection comprises abstracts of the participants of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference "Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools", dealing with both topical issues of foreign literature and languages teaching methods at secondary and higher educational establishments, and ways of their solving.

The collection is intended for teachers of secondary schools, lecturers of higher educational establishments, students of pedagogical and philological faculties, and scholars.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 37.091.31:81/82(082)

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023
© Редакційна колегія конференції, 2023

початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії : матеріали XXII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 30-31 січня 2016 р. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 341-344.

11. Шекспір живе у школах : навчальний матеріал для вчителів. 64. с. URL :https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/shakespeare_schools_pack_ukr.pdf. (дата звернення: 11.04.2023).

Чепурко Олена Михайлівна
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри методики викладання світової літератури
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

«...пробачити або забути колишні злочини,
- і ти помер...»

Оксен Лісовий, міністр освіти та науки

Система освіти має сформувати у молодого покоління історичну пам'ять на емоційному рівні – це одне з наріжних завдань, які поставив перед українськими вчителями, викладачами, науковцями міністр освіти та науки Оксен Лісовий, наголошуючи на змінній виховній парадигмі. Міністр зазначив, що нинішня українсько-російська війна є наслідком спотвореного історичного минулого також: «Недостатньо знати цифри, факти й послідовність подій – важливо формувати у молодого громадянина історичну пам'ять на емоційному рівні. Це біль, але він є часткою нашої історії і, не відчуваючи емоційного зв'язку з попередніми поколіннями, не розділяючи болю трагедій і тріумфу перемог попередніх поколінь – нацією не станеш» [4]. Тому, першочергово не лише зосередити свої зусилля на україноцентризмі в гуманітарній освіті, розвивати уміння бачити себе і світ українськими очима, а й забезпечити переосмислення власної історії і розуміння її уроків.

Зрозуміло, що знання лише цифр, фактів і послідовності перебігу подій (тобто історії) не забезпечать максимального емоційного рівня. Емоції виникають від пережитого, вистражданого, наболілого. Тому в нагоді має стати українська література на історичну тематику, яка дасть можливість молоді разом з літературними героями пережити національні трагедії і тріумфи.

Українська історична проза є потужним інструментом формування історичної пам'яті на емоційному рівні у сучасних школярів і студентів. Зображені в ній події, у переважній більшості, демонструють, як упродовж століть імперія, насаджуючи почуття меншовартості,

намагалася знищити нашу національну ідентичність, історичну пам'ять, рідне слово, культуру.

Процес переосмислення історичного досвіду засобами літератури набуває в наш час особливого значення ще й тому, що така переоцінка забезпечує можливість вироблення нової концепції долі народу і долі людини, об'єктивне осмислення окремої людини в історичному просторі. Література ще в добу геноциду, етноциду і лінгвоциду українського народу, користуючись усіма засобами інакомовлення, у кращих своїх зразках демонструвала реалії минулого. Нова історична концепція, трансльована прозаїками на «екрани людських душ», вела літературу до історичної правди через правду характерів, правду вчинків, правду відчуттів. Тому сьогодні, коли значною мірою виявляється потреба корінного наукового переосмислення історичного досвіду, політичних стереотипів, суспільної моралі, особливо актуальним видається об'єктивне прочитання і вивчення національної історичної прози.

Візьмемо, для прикладу, історичний роман «батька українського бестселера» Василя Шкляра «Чорний ворон. Залишенець». Роман вийшов наприкінці 2009 року і викликав надзвичайний резонанс у суспільстві. Мова йде про боротьбу українських повстанців проти окупаційної влади у двадцятих роках ХХ століття. У діючому підручнику з історії для 10 класу ці події навіть не згадуються [2].

Події, описані в романі, - це період національної історії, який був особливо замовчуваний окупаційною владою. У 1921 році долю чотирирічної війни, яку росія розв'язала проти УНР, було вирішено на користь загарбника. Армія УНР опинилася інтернованою за колючим дротом колишніх польських союзників, однак збройна боротьба тривала ще довгі роки. Як згадує сам автор, відчайдушний опір чинили повстанці Холодного Яру. На їхньому бойовому прапорі було написано «Воля України або смерть». Чекісти називали Холодний Яр киплячим жовто-блакитним казаном, який не можна було приборкати. Червона армія перемогла Антанту, Денікіна, Махна, поляків, але не могла впоратися з холоднорівськими повстанцями. Це були переважно освічені люди, колишні офіцери армії УНР, раніше – офіцери царської армії, ті, хто свідомо, з ідейних переконань узяли зброю в руки, а також українські селяни, які не приймали радянську владу [1].

Події, покладені в основу «Чорного ворона», частково з'ясовують феномен роману. Автор чи не вперше в українській літературі художньо переконливо, з історичною достовірністю доводить, що у двадцятих роках минулого століття в країні точилася не громадянська, а українсько-російська війна, в якій «братній народ» виступав у ролі агресора. Спираючись на архівні документи, спогади очевидців («Холодний яр» Горліса Горського), письменник розвінчав міф української всепокірності.

В одному з своїх інтерв'ю письменник згадує роман Юрія Горліса-Горського «Холодний Яр» [1], який вийшов 1993 року у львівському видавництві «Червона калина»: «Досі не розумію, чому документальний твір учасника тих подій, осавула першого основного куреня гайдамаків Холодного Яру, не мав тоді належного розголосу. Якби книжку відразу ввели до шкільної програми, сьогодні Україна була б інакшою» [3, с.96]. Ці слова повною мірою можуть стосуватися і роману Василя Шкляра «Чорний ворон. Залишенець». Бо в умовах сучасної російсько-української війни очевидно, хто ближчий молодому поколінню: бунтар Чіпка чи холоднорівські повстанці, які дивним чином згодом воскреснуть у героях-атошниках «Чорного сонця» того ж таки Василя Шкляра.

А тепер про емоції, які викликав «Чорний ворон». Книгу прочитали понад мільйон українців. Відомий сотенний УПА Мирослав Симчич (Кривоніс) назвав її сучасною українською Біблією. Під час зустрічей з читачами автор неодноразово чув: «Ви перевернули мою свідомість... Ви зробили з мене українця... Тепер я став націоналістом... Тепер моя родина перейшла у спілкуванні на українську мову...». А ось це найвражаюче. Цитую спогади автора: «У мене мороз пішов по шкірі, коли на Сході один хлопчина сказав: «Покажіть, де вмерти за Україну». Потім я зустрів цього хлопчину на Майдані. З Майдану він пішов добровольцем на війну, до полку «Азов» [3, с.110].

Були у Василя Шкляра читачі й серед Небесної сотні. Один із них Василь Мойсей із Луцька взяв собі позивний Чорний ворон. Снайпер пробив йому груди. Василя поховали у міському парку в Луцьку. Письменник згадує: «Я провідував його могилу, зустрів там Василевого старшого брата Романа. Він священник. Приніс, показав мені того «Залишенця», якого читав Василь. Я взяв книжку в руки, стислося серце...» [3, с.111].

Паралелей між трагічними віхами національної історії та їх втіленням у художній літературі можна наводити безліч. Скажімо, тема голодомору в Україні 1921-23 років. Ці події більшовицька влада навіть не приховувала. Хліб забрали в українців і віддали Поволжю, Північному Кавказу і Кубані через неврожай, який спричинила посуха. В Україні голодувало понад 8 мільйонів людей, померли від голоду близько 500 000. Точних даних немає. У літературі про це розповів Павло Тичина у віршах «Голод» (1924) та «Загупало в двері прикладом...» (1921). Останній назвали «страшним віршем», бо у ньому художньо переконливо відтворено моторошний стан матері, яка від голоду зварила свою дитину.

Голодомор 1932-33 років сьогодні нарешті визнано геноцидом української нації, який вчинили з метою остаточно ліквідувати спротив режиму і намагання побудови незалежної України. Пік голодомору припадає на весну – початок літа 1933 року. Тоді щодоби мученицькою смертю помирало 28000 осіб. За різними даними, загинуло від 4 до 7 мільйонів. Частина дослідників вказує 10-11 мільйонів. У літературі тему голодомору презентують книги

Василя Барки «Жовтий князь» (1963), Анатолія Дімарова «І будуть люди» (1964), Володимира Сосюри «Третя рота» (повна публікація у 1988 році в журналі «Київ»), Василя Козаченка «Коні воронії» (1989). Улас Самчук у романі «Марія» (1934) показав трагедію однієї селянської родини як трагедію усєї української нації.

Період сталінських репресій тридцятих років – це трагічна історія української літератури і культури. Лише той факт, що у 1930 році друкувалися 259 українських письменників, а після 1938 року – лише 36, говорить сам за себе. Тих, кого не стало, було розстріляно чи заслано в табори з подальшим розстрілом, шістнадцятеро зникли безвісти, восьмеро вчинили самогубство.

Попереду далека дорога, але подолає її той, хто йде. Покоління дітей російсько-української війни має бути національно свідомим, готовим до виконання громадянського і конституційного обов'язку з захисту національних інтересів, цілісності й незалежності України, здатним берегти свою ідентичність, пишатися приналежністю до українського козацького роду. Це покоління має взяти на свій стяг гасло, проголошене Оксеном Лісовим «Пробачити – означає померти».

Список використаних джерел

1. Горліс-Горський Ю.Ю. Холодний Яр: спогади осавула 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру./ Упор. Р.Коваль. К.: Історичний клуб «Холодний Яр», 2010. 512 с.
2. Історія України (рівень стандарту): підруч.для 10 кл. закладів загальної середньої освіти/ О.І. Пометун, М.Н. Гупан. К.: УОВЦ «Оріон», 2018. 256 с.
3. Три розмови про Україну/ Патріарх Київський та всієї Руси-України Філарет, Василь Шкляр, Микола Вересень, В'ячеслав Кириленко. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 288 с.
4. Система освіти має формувати у молодих українців історичну пам'ять, - Лісовий https://lb.ua/society/2023/04/02/550768_sistema_osviti_maie_formuvati.html

Шило Світлана Борисівна
*доктор філософії, доцент кафедри
дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»*

ОСВІТНІ ЦИФРОВІ ТРЕНДИ У ВИКЛАДАННІ ЛІТЕРАТУРИ

XXI століття – час високих комп'ютерних технологій. Сучасна дитина живе у світі електронної культури. Змінюється і роль педагога в інформаційній культурі – він має стати координатором інформаційного потоку. Отже, вчителю необхідно володіти сучасними методиками та новими освітніми технологіями, щоб спілкуватися однією мовою з дитиною.